

KÖKTÜRK, Erol, “**Bir Danışma Kurulu Başkanı Olarak Ruşen Keleş (Konutbirlik Örneği)**”, *Ruşen Keleş’e Armağan, Kentbilime Adanan Bir Yaşam-Ruşen Keleş*, Editör: Ayşegül MENGİ, İmge Kitabevi, 1. Cilt ISBN 978-975-533-553-7, 1. Baskı, Ekim 2007, Tamamı: 334 s, Yayın: 211 230.

BİR DANIŞMA KURULU BAŞKANI OLARAK RUŞEN KELEŞ (KONUTBİRLİK ÖRNEĞİ)

Prof. Dr. Erol KÖKTÜRK

Kocaeli Üniversitesi, Karamürsel MYO

GİRİŞ

“**Ruşen KELEŞ**” denildiğinde, belleğimde canlanan izler neler? Ciddi görünümün arka planındaki yumuşaklık ve sıcaklık, alçakgönüllülük, derya deniz bilgilerini ve yaşam deneyimlerini paylaşma konusundaki avucu açıklık, yalınlık, tutarlılık ve örneklik...

Ruşen Öğretmeni, bazı öğretmenlerim gibi önce çalışmalarını üzerinden tanıdım. İlk yüz yüze görüşmemiz 1986 yılında, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı olduğum dönemde İmar Yasası ile ilgili düzenlediğimiz bir panel vesilesiyle oldu. Aradan geçen 19 yıl içinde “merhaba”ımızın zemini sağlamlaştı. Son yıllarda, karşılaşmanın keyfini, karşılaşamamanın hüznünü yaşıyor oldum.

Kuşkusuz Ruşen Öğretmen için söylenecek çok şey var. Bir Armağan çalışması içinde, ele alınabilecek konular geniş bir yelpaze oluşturuyor... Ben kendi adıma “Arsa Düzenlemeleri”, “Yabancılar Mülk Satışı”, “Sürdürülebilir Arazi Yönetimi” konularını da düşünmüş olmama karşın, bunların dışında bir konuya yöneldim: Kooperatifçilik konusuna... Bunun önemli bir nedeni var. 1990’lı yılların başlarında benim de içinde yer aldığım ve 6-7 yıl etkin olarak süren bir Danışma Kurulu deneyimi yaşadım. Birliğin Başkanlığını sayın Oğuz SOYDAN’ın yaptığı KONUTBİRLİK (Marmara Bölgesi Yapı Kooperatifleri Birliği)’te yaşadığımız Danışma Kurulu deneyimi...

Ruşen Öğretmenin Kooperatif Dünyasıyla çok yönlü ilişkileri var. Bu alan onun özel ilgi ve katkı alanlarından birisi... İlişkisi çok eskilere dayanıyor. İlişkileri öyle ki, örneğin KONUTBİRLİK Başkanı Hüseyin YILDIZ tarafından 24 Ekim 1973 günü Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent ECEVİT’e bir yazı gönderilerek “Kooperatifçilik Bakanlığı”nın kurulması ve Bakanlığın başına Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ruşen KELEŞ’in atanması öneriliyor... Buna benzer başka örnekler de sıralanabilir. Ancak ben öğretmenimizin kooperatif dünyasıyla ilişkisinin yalnızca bir boyutunu ele almaya çalışacağım.

Kimlerden oluşuyordu örnek olgu olarak ele alacağım KONUTBİRLİK Danışma Kurulu? Prof. Dr. Ruşen KELEŞ, Prof. Dr. Cevat GERAY, Prof. Dr. Mete TAPAN, Prof. Dr. Yıldız SEY, Prof. Dr. Aydın AYBAY, Prof. Dr. Uçkun GERAY, Doç. Dr. Hülya YENGİN, Doç. Dr. Turgut CANSEVER, Doç. Dr. Erol KÖKTÜRK, Kemal NEBİOĞLU, Ertuğrul TIĞLAY, Oktay EKİNCİ, Demirtaş CEYHUN, Turgut GÖKDERE, Ünal ERDOĞAN, T. Sıtkı UYAR, H. Fethi HİNGİNAR, Murteza ÇELİKEL... Danışma Kurulu Başkanı Ruşen Öğretmendi. Çalışmalara KONUTBİRLİK Yönetim Kurulu üyeleri de katılırdı. Burada özellikle Sönmez TARGAN, Suat BENLİ, Yücel GÜRSEL, Cemal GÖKÇE, Hamdi ÇIKIT, Sıtkı AYAN, Oktay YAZICIOĞLU anılmalıdır.

Danışma organlarının ülkemizde büyük oranda simgesel kaldığı bilinmektedir. Danışma makamlarının sürgün yerleri olarak algılandığı, danışmanlıktan kızığın anlaşıldığı bir ülkede yaşıyoruz. “Danışılmayan danışman,” nitelemesi toplumda yerleşik bir kalıba dönüştü. Birisini etkili bir görevden uzaklaştırmak istiyorsanız, danışman yapıyorsunuz, sorun çözülüyor... Özel sektör alanında ise danışmanlar, genellikle, bilgisinden çok imajından yararlanan kişiler durumundalar... Ama bunlar kavramın ve hizmetin özünden sapmalar olarak nitelenebilir. Oysa bizim KONUTBİRLİK’te yaşadığımız deneyim, gerçek bir danışma ortamıydı. Bunun sağlanmasında, bir kooperatif birliğinin gerçek niyeti etkili oluyordu. KONUTBİRLİK, hem üyelerine hem de ülkenin sorunlarına ilgili bir Birlik olarak, kararlarını ve yönelişlerini besleyecek bir organ olarak oluşturmuştu Danışma Kurulunu... Simgesel bir organ olarak asla değil...

Toplantılarda, tam bir görüş alış-verişi, tartışma, perspektif zenginliği, eleştirme ortamı oluşurdu. Yüklü gündemlerin tüm maddeleri büyük bir zenginlikle tartışılır, gerçek bir öğrenme atmosferi yaratılırdı. Her Danışma Kurulu toplantısından sonra bilgilerimi gözden geçirme fırsatını yakaladığımı, bilmediğim şeyleri fark ettiğimi, yeni birçok şey öğrendiğimi düşünürdüm.

Bu atmosferin oluşmasına Danışma Kurulu Başkanı olarak Ruşen Öğretmenimizin çok ciddi katkıları olurdu. Onun toplantı yönetme konusundaki özenini, disiplinini başka birçok fırsatta da gözleme olanağım oldu. Her toplantı yönetişinde gündeme ve zamana bağlılığını özellikle vurgulamalıyım. Bunda hem sunum yapanlara, hem de dinleyenlere saygının etken olduğu bir gerçektir. Tartışmaları ucu açık sohbetlerden çok, bir sonuca varması gereken bilgi etkileşimi olarak yönetirdi. Birçok toplantıda çoğunlukla gerçekleşmeyen “toplantıyı bir sonuca vardırma” ereği, Ruşen Öğretmenimizin toplantı yönetmedeki temel ilkelerinden birisiydi.

KONUTBİRLİK Danışma Kurulu ortamlarında ele alınan konuları anımsamak, onları zaman içinde kooperatifçiliğimizin, özellikle de kent kooperatifçiliğinin yaşadığı ve geldiği süreç açısından değerlendirmek Öğretmenimize bir “armağan” olur diye düşündüm.

BUGÜNLERE GENEL BİR BAKIŞ

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA)’nin 5 Temmuz 2003 günlü “81. ICA Uluslararası Kooperatifler Günü” ve “9. BM Uluslararası Kooperatifler Günü” nedeniyle yayınladığı iletide şu vurguları buluyoruz: *“Tüm dünyada milyonlarca kişi, kişisel ve toplumsal kalkınma amaçlarına ulaşabilmek için kooperatif modeli ticari işletmeyi seçmişlerdir... Bir yandan kooperatif ilkelerini ve etiklerini uygulayarak dayanışma ve toleransını geliştirirken, diğer yandan da ‘demokrasi okulları’ olarak kadın ve erkek her bireyin haklarını geliştirirler... Çeşitli faaliyetleri yoluyla kooperatifler, birçok ülkenin ulusal ekonomisinde önemli sosyal ve ekonomik roller üstlenmekte ve bu yolla da kişisel kalkınmayı gerçekleştirmenin yanı sıra ülke bazında tüm toplumların gönencine katkıda bulunmaktadır... Dünyada 760 milyon kişi kooperatiflerin ortağıdır. Kenya’da nüfusun % 20’si kooperatif ortağıdır. Arjantin’de bu oran % 29’un üzerinde olup, Norveç’te % 33, Kanada ve Amerika’da % 40’tır... Kooperatifler, milyonlarca kişi için gelişmeyi gerçeğe dönüştürmektedirler. Günümüzde milyarlarca kişinin yoksulluk ve açlıkla karşı karşıya olduğu dünyamızda, kişilerin yoksulluktan kurtulmalarını sağlayacak önemli kooperatif gelişimine yer bulunmaktadır... Kooperatiflerin temsilci kuruluşu olan ICA, demokratik sosyal ve ekonomik kalkınmaya odaklanmış olması nedeniyle genel kurulunda kooperatiflerin kalkınmayı nasıl sağlayacaklarının en iyi uygulamalarını vurgulayacaktır. Ayrıca ICA, kişilerin kendilerine yardım etmelerinin bir yolu olarak kooperatif modeli işletmelerin geliştirilmesi için Yoksulluk ve Açlığa Karşı Kampanya başlatacaktır... Kişilerin daha iyi bir yaşam hayallerini günlük olarak gerçekleştirmek yoluyla kooperatifler, kalkınmayı gerçek olarak gerçekleştirmektedirler.”*

KENT-KOOP Genel Başkanı Muammer NİKSARLI, 22. Olağan Genel Kurul’da, *“Türkiye’yi yönetenlerin kooperatifçiliğe bakışından rahatsızım. Bütün dünyayı sömüren tüm ülkeler bugünkü noktaya gelmek için kooperatifçilikten bir gelişme ve kalkınma aracı olarak yararlanmışlardır.*

Amerika'sından Japonya'sına kadar kooperatifçilik modelinden gelişme ve kalkınma aracı olarak yararlanmışlardır. Bugün de kooperatifçilikten nasıl yararlanıyorlar biliyor musunuz? Oradaki çelişkiyi hafifletmek için yararlanıyorlar. Ekonomik olaylara salt sosyal ve siyasal örgütlenmelerle karşı koyamayız. Ekonomik olaylara, eş zamanlı olarak ekonomik artı sosyal örgütlenmelerle karşı koymak zorundayız. Sadece siyasal gücümüzü birleştirerek değil, ekonomik gücümüzü de birleştirerek karşı koymak zorundayız. Çünkü karşıımızdaki olgu ekonomik bir olgudur. İşte kooperatifçilik, bu örgütün ta kendisi değil midir? Hem sosyal, hem siyasal, hem emekten yana, hem de iktisadi bir örgütlenme değil midir? O halde Türkiye'nin kooperatifçiyim diyenleri, Türkiye'de kooperatifçiliği anladığını ve kavradığını söyleyenleri, Türkiye'yi yönetenleri, kooperatifçilik konusunda bir kez daha düşünmeye davet ediyorum," diyor.

"Şu anda, Ulusal Kooperatifler Birliğinin bünyesinde dört milyon kişi var. Türkiye'de dört milyon tane üyesi olan başka sivil toplum örgütü veya sendika yoktur," diyen Sayın NİKSARLI, "Türkiye'de siyasi otoritenin güçlenmiş sivil toplum örgütü veya meslek örgütü bulunmasından hoşlanmadığını," vurguluyor.

KENT-KOOP Genel Başkanı Muammer NİKSARLI, 26. Olağan Genel Kurul'da (18 Haziran 2005) yaptığı konuşmada, *"Kentsel rantların özel çıkar gruplarının eline geçmesini önlemeye çalışması lazım. Konut kooperatifçiliği kisvesi ile yapılan kurnazlıkların üzerine gitmek önemli bir devlet sorumluluğudur,"* diyor.

Muammer NİKSARLI, Ceza Yasasındaki düzenlemelere, kat karşılığı yapılan işlere, kredilendirme sorunlarına değindikten sonra, *"Genel kurulun içinde bulunduğumuz yılı her bakımdan Kent-Koop açısından bir yeniden yapılandırma yılı ilan etmesini,"* istiyor...

Bir yanda kooperatifçiliğin uluslararası örgütü, yeni hedeflere yönelirken, ülkemizde kooperatifçilik, sıkıştırıldığı dar alanda, yaşam savaşı veriyor... Aynı zamanda Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Başkanı olan sayın NİKSARLI, *"Türkiye'yi yönetenlerin kooperatifçiliğe bakışından rahatsızım,"* diyerek, gelinen noktanın sıkıntılarını özetliyor...

BUGÜNLERE NASIL GELİNDİ?

Genel Çerçeve

George BUSH'un 1989 yılında dillendirdiği "yeni dünya düzeni", *"sermayenin 1970'lerdeki petrol bunalımının ardından kendini toparlayıp dünya egemenliğini duyurma noktasına gelişi,"* anlamını taşıyordu. 1980'li yıllar boyunca süren hazırlıkların pik noktasıydı 1989 yılı...

ABD'li ünlü işletmeci ve yönetim uzmanı Peter F. DRUCKER, ülkemizde 1992 yılında yayınlanan "Kapitalist Ötesi Toplum" kitabında, *"Batı tarihinde her birkaç yüzyılda bir büyük değişim olmaktadır. Kısacık birkaç on yıl içinde toplum kendini yeniden düzenler; dünya görüşü de, temel değerleri de, sosyal ve siyasal yapısı da, sanatı da, kilit kurum ve kuruluşları da değişir. Elli yıl sonra ortaya yepyeni bir dünya çıkmış olduğunu görürsünüz. O zaman doğanlar, dedelerinin yaşadığı, ana-babalarının doğduğu dünyayı zihinlerinde canlandırmakta zorlanırlar. İşte şimdi de böyle bir değişimi yaşamaktayız. Bu sefer de Kapitalist Ötesi Toplum yaratılıyor. Buna benzer bir değişiklik, on üçüncü yüzyılda yaşanmıştı..."* diyerek yaşanan süreci anlatmaktaydı.

Ülkemizde 12 Eylül darbesi ile başlayan sürecin, toplumumuzda yarattığı karmaşalar, DRUCKER'in düzen adına söylediklerine tıpa tıp denk düşmektedir. Bu süreci karakterize eden özellikler bilinmektedir. Bunlardan kooperatifleri yakından ilgilendirenler için şunlar söylenebilir:

- ❑ Bu düzenin ekonomik modelinde liberalizm, serbest piyasa ekonomisi propagandası yapılsa da, odak noktasında tekelleşmenin bulunduğu bir gerçektir. Tekelleşme, orta katmanların

yoksullaşması sürecini hızlandırmakta ve bu kesim nicelik olarak sürekli büyümektedir. Kooperatifçilik, popülizmin egemen olduğu siyasi konjonktürde, bu orta katmanların ekonomik ve toplumsal umudu olma görevleriyle karşı karşıya olmuştur.

- ❑ Bu yeni dönemde kooperatiflerin görev alanının çerçevesi ise yaşamın kendisi tarafından çizilmektedir. Çünkü dayatılan yeni düzen, orta katmanlar için yaşamın tüm alanlarında çöküntüler yaratmıştır.
- ❑ Yeni dünya düzeni içinde özelleştirme, ekonomilerin düzelmesi ve iyileşmesi için bir teknik enstrüman gibi sunulsa da, özünde yeni dünya düzeninin ideolojik silahıdır. Bunalımdan kurtuluş için mutlak yol gibi gösterilmektedir. Yeni dünya düzeninin, ülkemizde de temsilcilerini gördüğümüz, alternatifsizlik dayatmasının bir örneğidir. Bu alternatifsizliğin kabullenilmesi olanaklı olmadığına göre, özelleştirmenin karşısına da, kendisini yeniden tanımlamış, paylaşımcı, dayanışmacı ve ortaklaşacı bir kooperatifçilik anlayışıyla çıkmak gerekmektedir.
- ❑ Yeni dünya düzeninin insan ölçeğindeki önemli yansımalarından birisi, bireycilik eğiliminin güçlenmesiydi. Bu eğilimin kalıcılığı gibi bir düşünce yerleşmektedir. Bireyciliğin son durağı, yabancılaşma ve yalnızlaşmadır. İnsanı bir toplumsal varlık olarak niteleme noktasında yalnızlaşma, insan olmanın özüne aykırı bir durumdur. İşte bunun panzehiri olarak kooperatifçiliğin daha etkin olma zorunluluğu vardır. Kalıcı olanın bireycilik değil, paylaşmak olduğu örgütlenmelidir.
- ❑ İçinde yaşadığımız paradigmayı kabullenmesek de, insan ölçeğinde oluşmuş değişmelerin ve özlem farklılaşmalarının da gözlenmesi gerekmektedir. Bu gözlem toplumların değişmesi dinamiğinden ortaya çıkmaktadır. O zaman toplumcu düşüncelerin de kendilerini yenilemeleri gereğini kabul etmek, alternatifsizliği reddetmek yaklaşımıyla örtüşmektedir. Bu nedenle düşünceleri gözden geçirmek ve değişim modelinin sistematüğini oluşturmak gerekmektedir.
- ❑ Çünkü asıl olan, bazı, değişiklikleri dile getirmek değil, değişimi modelini ve projesini ortaya koymaktır. Değişim arayışında kritik eşik, değişmesi gerekenlerle, değişmemesi gerekenleri doğru saptama çizgisinde ortaya çıkmaktadır.
- ❑ Kooperatifçilikteki arayışta bu eşik nasıl tanımlanabilir? Ya da tanımlanmalıdır? Değiştiği zaman başka bir şey olunmasına neden olmayacak ilkeler, görüşler, siyasalar, uygulamalar nelerdir? Başka açıdan bakıldığında değişmemesinde ısrar edilen dayanaklar, artık varlığın sürdürülmesi konusunda yetersiz kalmaya başlamışlarsa, varlık nedenlerini revize etmenin çerçevesi ne olmalıdır?

Kooperatifçilik Felsefesi ve Yapılamayanlar

Dünyada ilk olarak 21 Aralık 1844'te kurulan kooperatifte, öncülerin dayandığı ana ilkeler şunlardı: Kooperatifteki anapara paylarına bakılmaksızın oylarda eşitlik, iyi, kaliteli ve hilesiz malın piyasadan daha ucuza, peşin para ile istikrar içinde satılması, kooperatif ortaklarına anaparalarıyla oranlı olarak değil, kooperatifle yaptıkları alış-veriş tutarına göre kooperatiftan kar payı ödenmesi, her isteyen kişinin kooperatife ortak olabileceği (açık kapı ilkesi), kooperatifin siyasal ve dinsel tarafsızlık içinde yönetilmesi, işletilmesi...

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ, Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA)'nin 1992 yılının Ekim ayının son haftasında Tokyo'da yapılan 30. Kongresi üzerine yazdığı "Dünya Kooperatifçiliği Nereye?" başlıklı yazıda, ICA Yönetim Kurulu'nun görev vermesi üzerine İsveçli Sven Ake BÖÖK'un hazırladığı raporla ilgili şu görüşlere yer veriyor:

- ❑ Sanayileşmiş ülkelerde, kooperatifçiliğin temel değerlerinde değişiklik yapmak, onları yeniden yorumlamak eğilimi vardır. Son yıllarda, geleneksel değerlerin sorgulandığını ve bunlardan uzaklaşıldığını gösteren uygulamalar var. Bunların bir bölümü toplumlar için zorunlu görünmüyor. Söz konusu rapor geleneksel değerlerde köktenci bir değişiklik yapmayı, ya da bunları terk etmeyi öngörmüyor. Tersine kooperatifler geleneksel değerlerini korumak istiyorlar.
- ❑ Raporda yer alan temel değerler şunlardır: Temel Fikirler, Temel Ahlak Kuralları, Temel İlkeler.
- ❑ Temel düşünceler arasında bir öncelik sırasından söz etmek olanaksızdır. Bununla birlikte kooperatifçilikte en çok sözü edilen fikirlerin; Eşitlik (Demokrasi) ve Adalet, Gönüllü ve Karşılıklı Yardım, Ekonomik ve Toplumsal Kurtuluş gibi fikirler olduğu bilinmektedir. Bunlarla ilgili uygulamalar, kuşkusuz, dünyanın çeşitli bölgelerinde, farklı siyasal, ekonomik ve kültürel koşullarda farklılıklar göstermektedir.
- ❑ Öte yandan; Dürüstlük, Sevecenlik, Çoğulculuk, Yapıcılık gibi kişisel nitelikler kooperatifçiliğin dayandığı temel ahlak kurallarıdır. Bunlara, kooperatifçiliğin tinsel (manevi) öğeleri ve "kooperatifçilik kültürü"nü temel taşları gözüyle bakılabilir.
- ❑ Kooperatifçiliğin ilkeleri ve özellikleri denilebilecek bazı değerler de, kooperatiflerin çalışmalarını başarıyla yürütmelerine yararlar: Birlikte Çalışma, Kooperatif Üyelerinin Durumlarının İyileştirilmesi, Demokratik Yönetim ve Üyelerin Yönetime Katılması, Özerklik ve Bağımsızlık, Kimlik, Birlik, Elde Edilen Karın Adil Bir Biçimde Paylaştırılması, Ülke İçinde ve Uluslararası Alanda İşbirliği, bu ilkelerden bazılarıdır.
- ❑ Raporda, dünyadaki değişmelerin ışığında, kooperatifçilik kimliğinin geliştirilmesi için dayanılabilecek kimi ilkeler 5 madde olarak sıralanmıştır:
 - Kooperatiflerin, çalışmalarını, çiftçinin, işçinin, üretici ve tüketicinin v.b., kısaca yoksul ve dar gelirlinin gereksinmelerine yönelmeleri, bunlarla ilgili ekonomik etkinliklere ağırlık vermeleri. Göreceli olarak yoksul halk kitlelerinin biriktirimlerine dayanmakta olduklarından, kooperatiflerin beşeri, ekonomik ve çevresel kaynakların kullanılmasında hesaplı ve ussal olmaları da önerilmektedir.
 - Katılıma ve demokrasinin gelişimine katkı ilkesi... Kooperatiflerin "demokrasinin okulu" ve "ekonomik demokrasinin aracı" rolünü oynayabilmeleri, kadın, genç, çalışan ve öteki kooperatifçilerin aktif katılımına olanak veren mekanizmaların geliştirilmesine bağlıdır.
 - Kooperatifçiliğin temel hedefi olan insan kaynağının geliştirilmesine yardımcı olmaktır. Bunu sağlamanın yolu, insanlara, tek tek ya da toplu olarak, yaşam koşullarını ve çevrelerini etkilemek amacıyla söz hakkı tanımaktır. Etkin eğitim izlenceleriyle de desteklenmesi gereken bu ilkeye uyulması, insanın anamal (sermaye) tarafından sömürülmesine son vermeyi sağlar.
 - Toplumsal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi... Toplumsal sorumluluk, hem kooperatifin iç etkinliklerinde, hem de başka örgütlerle olan ilişkilerde rehber olmalıdır. Bireyciliğin ve özel piyasa ekonomisinin güçlenmekte olduğu bir dönemde, toplumun yoksul kesimlerinin gereksinmelerini savunmak daha da önem taşımaktadır.
 - Kooperatifçilik hareketinin bütün dünyada yaygınlaşıp güçlenmesi, ulusal ve uluslararası düzeyde kooperatifler arasında yakın bir işbirliğinin sağlanmasına bağlıdır. Ekonomik alandaki küreselleşme karşısında, bu ilke eskisinden çok daha önemli bir duruma gelmiştir. Ancak böylece kooperatifçilik, dünya ekonomisinin

anamal (sermaye) öncülüğünde değil, halka dayalı olarak yönlendirilmesine katkıda bulunmuş olacaktır.

- ❑ 26.-27 Haziran 1993 yılında Ankara'da toplanan 2. Kooperatifçilik Kurultayı'nın Sonuç Bildirgesi'nde de, "Piyasa ekonomisinin *yeni koşulları* içinde büyük sermaye örgütleriyle yarışmak zorunda kalan kooperatiflerin güç yitirmemesi, dışlanmaması, eriyip gitmemesi için kooperatifçiliğin evrensel temel değerlerinden ödün vermeksizin yeniden yapılanması gereği," vurgulanmıştır.

Bu çerçevede ülkemiz koşullarına baktığımızda, Prof. Dr. Osman ALTUĞ'un 1990 yılındaki şu değerlendirmesine katılmamak elde değildir: Kredi kooperatifçiliği ile başlayan Türk kooperatifçilik hareketi, bir türlü tüketim kooperatifçiliği kulvarına geçememiştir. Günümüzde de ağırlıklı olarak kredi kooperatifçiliği niteliğini korumaktadır. Çünkü ne mevzuat, ne de eğitim, kooperatifin sermayeler birliği değil, bir insanlar birliği olduğu fikrini yerleştirebilmiştir.

Bu durumda ülkemiz açısından sorun, büyük oranda, ICA Kongresi'nde çizilen ana çerçeve ve ilkeler demeti içinde yeni bir yön arama noktasında değil, bu ilkelerin uygulanamaması noktasında görülmelidir. Yani kooperatifçiliğimizin 1990'lı yıllarda geldiği noktada, bu ilkelerin uygulanma oranı sorgulanmalıydı. Yeni dünya ve ülke atmosferinde 2000'li yılların yönelimleri sistemleştirilmeliydi. Ama 1990'lı yıllarda sorun, sıralanan ilkeleri uygulamayan, ana sözleşmesi gereği kooperatif olsa da, felsefe gereği kooperatif olmayan yapıların sorgulanması sorunuydu.

Bu genel ilkeler açısından bakıldığında 1990'lı yıllarda kooperatifçiliğin ülkemizdeki durumu konusunda bazı değerlendirmeler yapma olanağı doğmaktadır. O yıllar için yapılacak sorgulamanın birkaç temel noktası şunlar olabilir:

- ❑ Özellikle son 15 yılda, devletin kooperatifçiliğe bakışında egemen olan "kuşku örgütlenme" yaklaşımı.
- ❑ Devletin sivil toplum örgütlenmelerine bakışı sonucu ortaya çıkan, devlet dışı alanın genişlemesi korkusu; sonuçta demokrasinin total gelişmesi ve güdük kalması.
- ❑ Kooperatiflerin kalkınmada ve ekonominin gelişmesinde sahip oldukları olumlu rollerin açıktan kabullenilmemesi.
- ❑ Ülkemizde devletin kooperatiflere verdiği değişik desteklerin, kredi-muafiyetler-altyapı ve ekipman-arsa v.b., güdük, yetersiz ve istikrarsız oluşu.
- ❑ Kooperatifçiliğin önünü kesmeme pahasına, özü kooperatif olmayan birimlerin nicel büyümelerinin önlenememesi ve sonuçta kooperatifçilik adına yaratılan erozyonların ve deformasyonların harekette neden olduklara kayıplar.

Konut Kooperatifçiliği ve Farklılaşmanın Zorunluluğu

Belirtilen genel çerçevenin içinde özel olarak "kent kooperatifçiliği" konusuna da eğilmek gerekir.

71 yıllık bir geçmişe sahip olan ülkemiz konut kooperatifçiliği, kooperatifçilik hareketinin nitel gelişmesi açısından dinamo görevi görme gizilgüçlerine sahiptir. Konut kooperatiflerinin böyle bir işlev üstlenmelerindeki temel gerekçe, kentleşmemizin ulaştığı noktadır. Kentleşmemizin bugünkü karakteristikleri olarak; kaçaklık ve yasa dışılık, rantiye eğilimlerin kabarması, kentsel kimliklerin yok oluşu, tarih-doğa-kültür zenginliklerinin yok edilmesi, milyonlar içinde yalnızlaşma, toprakların talan edilmesi ve arsa sağlanamaması, v.b. olarak sıralanabilir. Konut kooperatifçiliği, bu karakteristikler ortamında, daha doğrusu bu karakteristiklere karşın, bir alternatif olarak kendi yaşamını geliştirme uğraşları vermiştir ve vermektedir.

31 Mayıs 1992 tarihinde yapılan KONUTBİRLİK'in 18. Olağan Genel Kurulu Bildirgesi'nde şu değerlendirme yapılmaktadır: "*Gerek konut alanında ve gerekse kentleşme, turizm, çevre, tüketim, üretim gibi insanların dayanışma içerisinde toplu davranışları gerektiren her alanda, çağdaş ve*

demokratik bir toplum olmanın güvencesini oluşturan kooperatifçiliğe, kalkınma ve gelişmeye yönelik politikaların saptanmasında gerekli önceliğin verilmemesi, özellikle konut kooperatifçiliğine kuşkuyla yaklaşmanın bir "resmi tutum" durumuna getirilmesi kaygı vericidir."

Ülkemizde bu kaygılar o zamandan beri giderilemezken, konut kooperatifçiliği de kendi yürüyeceği yolu kendisi yapmak için normal üstü çabalar harcamıştır, harcamaktadır. Koşullar, konut kooperatifçiliğine, "anahtar teslim etme"nin ötesinde sorumluluklar yüklemiştir. 1990'lı yıllarda konut kooperatifçiliği, anahtarı teslim ettiği anda yaşamı biten bir sınırlılığı aşma konusunda denemeler yapmış, örnekler vermiştir. Bu denemelerden birisi Halkalı Toplu Konut alanında gerçekleşmiştir. Kent yaşamı içinde, çeşitlenen beklentiler ortamında, konut kooperatifçiliği, bir sürekli yaşam üzerine oturtulmak istenmiştir.

1990'lı yıllarda konut kooperatifçiliği, barınma gereksinmesinin boyutları nedeniyle, önemli bir aşamaya gelmiştir. Sayısı artmış, büyük birlikler yeni yaşam alanları yaratma rekabeti içine girmişlerdir. Konut kooperatifçiliği alanında, ille de bir birlik çatısı altına girmeyen kooperatiflerin sayısı da çoğalmıştır. TÜRKKENT'in 16-19 Ekim 2003 tarihlerinde Antalya'da gerçekleştirilen Teknik Kongresine sunduğu bildirisinde TOKİ başkanı Erdoğan BAYRAKTAR bazı rakamlar vermiştir: TÜRKKENT bünyesinde 2.000 dolayında kooperatifi, 200.000'in üzerinde üyeyi barındırmaktadır... Ülkemizde yaklaşık 40.000 yapı kooperatifi vardır. Bunların en fazla % 10'u kooperatif birliklerine üyedir. % 90'ı merkez birliklere üye değildir, dolayısıyla da denetim dışında kalmaktadırlar. Ama bilinmektedir ki, bu rakamlar 2003'te ne ise, 1990'lı yıllarda da öyledir. Çünkü "özü" bakımından kooperatif olmak, "biçimsel" olarak kooperatif olmaktan farklıdır. Ama biçimsel bakımından kooperatif olup da özü bakımından kooperatiflerin tüm olanaklarını sömüren, kamu olanaklarından onlardan daha fazla yararlanan yapılanmalar her zaman olmuştur.

Dile getirilenler ve gelinen noktalar değerlendirildiğinde, kooperatifçilik felsefesine uygun örgütlenmeler konusunda kat edilen fazla yol yoktur. Kooperatifçiliğe bakış değişmedikçe kat edilen yolun uzaması kolay olmayacaktır.

DANIŞMA KURULU TOPLANTILARINDAN NOTLAR

KONUTBİRLİK, yukarıda genel boyutlarıyla ortaya konulmaya çalışılan iklimde uğraşlarını sürdürmüştür. Bu iklimde doğru stratejiler oluşturmak, iyi uygulamalar yapmak amacıyla bütün organlarıyla mücadele vermiştir. Bir yardımcı organ olarak Danışma Kurulu da KONUTBİRLİK Yönetim Kurulu'nu önünü daha güçlü aydınlatmak için çaba harcamıştır. Bu nedenle burada, 1990'lı yıllarda Prof. Dr. Ruşen KELEŞ Öğretmenin Başkanlığını yaptığı Danışma Kurullarında alınan kararlardan, gerçekleştirilen etkinliklerden bazılarına değinmek yararlı olacaktır.

- ❑ Danışma Kurulu, 9 Haziran 1991 tarihinde Gazeteciler Cemiyeti Burhan Felek Toplantı Salonu'nda "**İşçi ve Dar Gelirlilerin Konut Sorunu**" konulu bir panel düzenlemiştir.
- ❑ Danışma Kurulu 1992 Yılı Çalışma İzlenesi'nde, "*Gelir dağılımının düzeltilmesinde, kent yenileme çalışmalarında, kent ekinselinin yaratılmasında, kentsel kimliğin geliştirilmesinde kamuoyunun duyarlık ve bilincinin yaratılmasına yardımcı olunmalıdır. Çalışmaların geniş kitlelere yönelmesi ve ilgisinin çekilmesi gerekiyor*" denilmekte, yine 1992 yılında, "*KONUTBİRLİK, konut sorununun belli kısımlarını değil, bütünü irdelemek durumunda*" denilerek uğraş alanı yeniden tanımlanmaktadır.
- ❑ KONUTBİRLİK Danışma Kurulu, kamuoyuna açık toplantısını İstanbul'da 9 Haziran 1993 günü yapmıştır. Ele alınan konu "**Kooperatifçiliğin Dünü, Bugünü, Yarını**" idi.
- ❑ 1992 yılındaki Danışma Kurulu Toplantısında, KONUTBİRLİK'in Çalışma Raporu ile **daha geniş kitlelere yönelmesi amaçlanmaktadır.**

- ❑ 16-18 Ekim 1992 günleri Uludağ'da Danışma Kurulu'nun düzenlediği Hizmetiçi Eğitim Seminerinin konusu, "**Değişen Dünya ve Türkiye Koşullarında Kooperatifçilik**" idi.
- ❑ KONUTBİRLİK Danışma Kurulunun 1993 yılı Kamuoyuna Açık Toplantı'sının konusu bu yıl "**Demokratikleşme Sürecinde Konut Politikaları**" olarak saptandı.
- ❑ KONUTBİRLİK 1993 yılının ikinci Danışma Kurulu Toplantısını 14 Ağustos 1993 Cumartesi günü KONUTBİRLİK'in İncirli'deki Merkezinde yaptı. Bu toplantıda birçok konu yeniden değerlendirildi:
 - **Amaç...** Danışma Kurulu etkinlikleri salt konut kooperatifçiliğinin sorunlarını konu edinen dar bir amaca yönelmemelidir. Kendi uzmanlık alanı başta olmak üzere gelişen ve değişen dünya ve ülke koşullarında gösteren çok daha geniş bir kesime yönelmelidir. Daha güzel bir kentsel çevre yaratmada, daha nitelikli konut üretmede etkin bir rol oynamalıdır. Dolayısıyla kooperatifçiliğin ekonomik yaşamdaki ve konut kesimindeki yerini alabilmesi için bu organımıza belirli bir işlev yüklenmelidir. Böylece gelir dağılımının düzeltilmesi, kent kültürünün yaratılması, kent yenileme çalışmalarına katkıda bulunması, kentsel kimliğin korunması gibi daha nice önemli konularda kamuoyunun duyarlılığının ve bilincinin artırılmasına yardımcı olmalıdır. Bunları gerçekleştirirken geniş kitleleri de etkinliklerine katmak bir ilke olarak benimsemelidir. YAR Kurulu bu amaca ulaşmak için planladığı etkinlikleri gerçekleştirmelidir.
 - **Eğitim etkinlikleri...** Kamuoyuna açık toplantıların sürdürülmesidir. "Yaşanabilir İstanbul" başlıklı tartışmalı konferans ve açık oturumlar dizisi düzenlenmelidir. Tartışmalı toplantılar, kokteyl vs. düzenlenmelidir.
 - Odalar, meslek kuruluşları ve kooperatifler gibi tüm sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimler ile **işbirliği ve dayanışmayı** amaçlayan toplantılar kokteyl vs düzenlenmelidir. Ödüllü fotoğraf yarışması gibi kültür ve sanat yaşamını canlı tutabilecek çalışmalara bu yıl da yer verilmelidir.
 - Kooperatif ortaklarının **çocuklarına** yönelik resim, şiir, yazı ve benzeri yarışmalar düzenlenmelidir. Bu bağlamda KONUTBİRLİK Halkalı Proje alanında çocuklarla birlikte şenlikler düzenlemiş, ağaçlar dikilmiş ve bu ağaçlar çocuklara zimmetlenmiştir. Uçurtma şenlikleri yapılmıştır.
 - **Yayın etkinlikleri...** Kamuoyuna açık toplantıların, dizi konferansların ve açık oturumların ayrıca kitap olarak yayınlanması düşünülmelidir.
 - **Yönelinecek kitle...** Etkinlikler yalnızca birliğe ortak kooperatiflerin yöneticilerine, kooperatiflerin ortaklarına değil, daha geniş kitlelere ulaşmalıdır.
 - **Etkinliklerin konuları...** Konut kooperatifçiliğinin yalnızca konut üretmekle yetinen geleneksel yapısını aşan, sağlıklı, güzel ve temiz bir kentsel çevrenin yaratılması konusundaki gelişmeleri dikkate alan, kentsel gelişme, arsa, konut ve çevre ilişkilerinin bir bütün içinde ele almayı amaçlayan politikaların geliştirilmesine yönelik konulara ağırlık verilmesi yeğlemelidir.
- ❑ 1993 yılında Uludağ'da yapılan Hizmetiçi Eğitim Seminerinin konusu "**Demokratik Kitle Örgütlerinde ve Kooperatiflerde Katılım**" idi.
- ❑ 1994 yılında yapılan Danışma Kurulu Toplantısında "Kaçak Yapılaşma ve Kent Politikası, Toplum Yapısı ve Kentsel Politikalar, Kentleşme Disiplininde İdeolojik Akımların Rolü ve Etkileri, Ücret-Konut İlişkisi, Demokrasi-Kent Kültürü ve Yozlaşmalar, Kentleşme ve Demokrasilerde Kent Kültürü" konularının tartışılması üzerinde durulmuş ve "**Yerel Yönetimler ve Yerel Yönetimlerde Kooperatiflerin Rolü**" konusunun ele alınmasına karar verilmiştir.

- ❑ Ayvıcık (Çanakkale)'ta, 30 Eylül-2 Ekim 1994 tarihlerinde Danışma Kurulu tarafından düzenlenen KONUTBİRLİK Hizmetiçi Eğitim Seminerinde “**Kent Kooperatifçiliğinde Yeni Model Arayışları**” konusu bir panelde tartışılmıştır.
- ❑ KONUTBİRLİK Danışma Kurulu 1 Nisan 1995 Cumartesi günü Mimarlar Odası İstanbul Şubesi Konferans Salonu'nda toplanmıştır. Bu toplantının ardından toplanan KONUTBİRLİK Yönetim Kurulu, toplantı sonuçları ile özelleştirme ve siyasi erkin İstanbul'a ilişkin tutum ve uygulamalarını içeren bir değerlendirme yapmıştır. Bu değerlendirmeleri içeren açıklamada şu görüşlere yer verilmiştir:
 - Küreselleşme ve pazar ekonomisini egemen kılma anlayışı, ülkemizdeki özelleştirme sürecinin ideolojik temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle KONUTBİRLİK Yönetim Kurulu özelleştirmeyi, özellikle dış ve iç finans, kapital çevrelerinin bir istemi olarak görmektedir. Ne yazık ki, kamuoyu bu sürecin olumlu sonuçları olacağına yapay yollarla inandırılmak istenmektedir. Ülkemizde çok büyük sayılara ulaşan kayıt dışı kazançların ekonomiye kazandırılması örneğinde olduğu gibi sağlıklı ve köklü birçok çözüm üretme olanağı bulunmasına karşın, bütçe açıklarını azaltma, KİT'lerin verimini artırma bahanesiyle özelleştirme gibi kolaycı, sosyal ve ekonomik moral yıkımları davet eden bu uygulamaya girilmiştir. Bu uygulamanın, özellikle KİT'lere ait arazilerin, ayrıcalıklı imar hakları verilerek pazarlanması şeklinde ortaya çıkan yanı sıra kent topraklarının planlı ve toplum yararına kullanılması hedeflerindeki en büyük engellerinden birisi durumuna gelmiştir.
 - İstanbul'un imar potansiyeli yüksek yörelerindeki spekülatif beklentilerin, bu kez merkezi erkin denetimiyle güvenceye alınması hedeflenmektedir.
 - Oysa asıl yapılması gereken, yürürlükteki mevzuatta doğru bir ilke olarak yer alan yerel yönetimlerdeki imar yetkilerinin, toplum yararına ve hukuka uygun kullanılması ve uygulanması yönünde bilimsel ve demokratik bir denetim düzeninin getirilmesidir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerlik Şartı'nı onaylamış bir ülkenin demokratikleşmeyi ve katılımcılığı güçlendirecek yeni yasal düzenlemeleri gündeme getirmek yerine, kentlerin imarıyla ilgili kararların her türlü denetimden tamamen uzak ve evrensel planlama ilkelerini dışlar şekilde genel siyasi erke doğrudan bağlı bir organa devretmesinin ve merkezileştirilmesinin düşünülmesi, KONUTBİRLİK Yönetim Kurulu'nca kaygıyla karşılanmaktadır.
 - 2924 sayılı Yasa'nın amacı, orman dışına çıkartılabilecek alanların, devlet eliyle imar ve ihya edilerek orman köylüsüne tahsisi olduğu halde, söz konusu yasa önerisi bu alanların, orman köylüsü olup olmadıklarına bakılmaksızın, işgal eden yahut kullanan kişilere satışını öngörmekte ve Anayasa'nın 170. maddesine aykırı bulunmaktadır. Bu öneri, temelde haksız tasarruflara ve orman suçlarına dayanan işgalleri haklı bir nedene dönüştürme anlamına gelmektedir. Anayasa'nın eşitlik ilkesine de aykırıdır. Yeni arazi talanlarına yol açacak bu girişimin kentçilik ve kent kooperatifçiliği açısından da onarılmaz yıkımlara neden olacağına inanılmaktadır.”
- ❑ 31 Mayıs 1995 tarihinde yapılan Danışma Kurulu Toplantısında “**21. Yüzyıla Girerken Yeni Dünya Düzeni, Kentleşme ve Kent Kooperatifçiliği**” ve “**KONUTBİRLİK'in Geleneksel Örgütlenme Modelinin ve Yeni Proje Hedeflerinin Kooperatifçilik İlkeleri Açısından Yeniden Değerlendirilmesi**” konuları ele alınmıştır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu yıllarda yapılan Danışma Kurulu Toplantılarının 300 sayfa dolayındaki tutanakları, başlıbaşına bir kaynak özelliği taşımaktadır. Bu kayıtlı görüşmelerin yazılı tutanaklarının bir gün yayın olarak değerlendirilmesi, kooperatifçilik dünyasına önemli katkılar sağlayacaktır.

KONUTBİRLİK'in yukarıda yalnızca sınırlı bir bölümü aktarılan çabalarına, uyarılarına karşın, evrensel ölçekte konulan ilkeler, ülkemiz koşullarında bu ilkeler çerçevesinde verilen uğraşlar, kazanımlar ve edinilen deneyimler doğrultusunda, genel olarak kooperatifçiliğimizin, özel olarak da konut kooperatifçiliğinin olması gereken noktalara gelebildiğini söylemek olanaklı değildir.

Ülkemizde kooperatifçilik birçok etkenle yozlaştırılmaya, kooperatif kavramının içi boşaltılmaya çalışılmıştır. Ama kooperatif felsefesini yaşatmaya çalışanlar da her şeye karşın varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu felsefeyi yaşatanların 17 Ağustos depreminden kayıpsız çıkmaları, bir rastlantı değil, insana verilen değer bir sonucudur.

Bu nedenlerle KONUTBİRLİK Danışma Kurulu'nun tutanakları, önümüzdeki döneme de ışık tutan önemli belgelerdir. Bu belgelerin oluşmasında tüm Danışma Kurulu üyelerinin ve özel olarak Başkanının payları vardır.

RUŞEN KELEŞ'İN KOOPERATİFÇİLİKLE İLGİLİ BAZI GÖRÜŞLERİ

Ruşen Öğretmenin, 1990'lı yıllarda, KONUTBİRLİK Dergilerindeki yazılarında, KONUTBİRLİK Genel Kurullarında, Kamuoyuna Açık Toplantılarda, TÜRKKENT toplantılarında dile getirdiği görüşlerinden bir seçkiyi burada sunmak yararlı olacaktır.

- ❑ **Kooperatifçilik ilkeleri nelerdir?** Birincisi; *kendine yardım*. Kooperatifçi, her şeyden önce kendisine yardım etmek zorundadır. Bu, kooperatifçiliğin özerklik ilkesini oluşturmakta, kendi kaynaklarını, kendi gücünü seferber etmesi ve hazır olmasını anlatmaktadır. İkincisi; *karşılıklı yardım, yardımlaşmadır*. Bu kooperatifçiliğin dayanışma özelliğidir. Kooperatifçilik tek kişi olayı değildir. Cooperation, birlikte iş yapmak, birlikte çalışmak anlamına gelmektedir. Üçüncüsü; *demokrasidir*. Demokrasiyle kastedilen katılım ve aynı zamanda eşitliktir. Herkes katılmak zorundadır. Kooperatifçi kendisini olayın dışında tuttuğu sürece kooperatifçilik yoktur. Dördüncüsü; *özgürlüktür*. Özgürlük yeniliği anlatmaktadır. Bir kimse kooperatife veya kooperatif etkinliklerine katılıp, katılmama özgürlüğünü elinde tutmak zorundadır. Beşincisi; *adalettir*. Kişi kooperatifçiliğin ürünlerinden adil pay almak durumundadır. Altıncısı; *ayrım gözetmeme* ilkesidir. Burada kooperatifçilik hareketi din, dil, ırk ve başka özelliklerden dolayı insanlar, gruplar arasında ayrım yapmaksızın herkese açık olmak durumundadır. Yedincisi; *insan kaynağına, insana verilen önemdir*. Kooperatifçiliğin başarılı olabilmesi için bu insan kaynağını nasıl yetiştireceğiz, geliştireceğiz? Bu bakımdan kooperatifçilikte belli oranda bir kaynağın eğitim amaçlarına ayrılması ilkesi terk edilmemiştir.
- ❑ **Kooperatifçiliğin değişmeyen genel ilkeleri**, bütün ülkelerde geçerli olması gereken değerleri yansıtır. Onun içindir ki, kooperatifler ülkeler çapında, uluslar arasında, Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin ve buna benzer örgütler temelinde karşılıklı etkileşim içine girmektedirler.
- ❑ Dünyanın değişen koşullarında kooperatifçiliğin temel değerlerinde, ilkelerinde ve kurallarında marjinal değişiklikler gerekli görülse de, bu değerlerin özünden vazgeçilmesi olanaksızdır. Acaba, bu eski değerleri, **geleneksel ilkeleri korumaya çalışmak** bir "tutuculuk" mudur? Elbette, değildir. Toplumların yararına olan şeyleri korumak tutuculuk sayılamaz. Kanımca, asıl tutuculuk, "Yenilikçilik" adı altında geriye gitmektir.
- ❑ Biz kooperatifçiler olarak **hukuka bağlı devlet düşüncesine, hukukun üstünlüğü** kuralına kesinlikle bağlı kalmak zorunda olan insanlarız. Çünkü başkalarının yaptığı gibi hukukun üstünlüğüne inanmaz görünürseniz, günün birinde bu hukukun eline sığınmak zorunda olabilirsiniz.
- ❑ Kooperatifçilik, kooperatif örgütleri bünyesinde bir araya gelen insanlarda bir **toplumsal sorumluluk** bilincinin geliştirilmesini amaçlamakta ve gerektirmektedir. Bu toplumsal sorumluluğun karşıtı, bireysel sorumluluktur. Herkesin kendisini kurtarma çabasında olduğu, köşeyi dönmeğe başka kaygının olmadığı gruplar, topluluklar, toplumlar, toplumsal sorumluluk bilincinin yükselmemiş olduğu topluluklardır. Oysa kooperatifler, toplumsal

sorumlulukla hareket eden, kendilerine toplumsal sorumluluk ilkesini rehber edinmiş olanların örgütleridir.

- ❑ Kooperatifçilik gibi, kardeşliği, dayanışmayı, eşitliği, özveriyi ve insancılığı bencillığe her zaman yeğ tutması gereken bir akımın, **özeleştiriden** sağlayabileceği büyük yararlar vardır. Bu nedenle, dış etmenlerin yanı sıra, zaman zaman içe dönük yapıcı eleştiriyi gündemde tutmak çok önemlidir.
- ❑ Kooperatifçilikte de, her yerde olduğu gibi, hareketin **yozlaşmasına**, üstün amaçlarından sapmasına yol açan kişilere ve gruplara zaman zaman rastlanabiliyor. Ve ne yazık ki, böyle durumlar, kooperatifçiliğe ideolojik nedenlerle ve hatta çıkar kaygılarıyla zaten karşı olanları güçlendirmekten başka bir işe yaramıyor.
- ❑ **Kooperatiflerin bağımsızlıklarını yitirmeleri** durumunda, kooperatifler benimsemekte olmasalar dahi, birtakım ekonomik ve sosyal politikaların uygulayıcısı, uygulama aracı gerekçesine indirgenmiş olmaktadırlar. Böyle dönemlerde naylon kooperatiflerin türemesi, filizlenmesi yaygınlaşmaktadır. Kooperatifçiliğin bağımlı hale geldiği dönemlerde maddi çıkarlar ahlak kaygılarının yerini almaktadır. Kooperatifçiliğe bundan daha çok zarar verebilecek bir şey tasavvur edilemez. Ayrıca devlete giderek daha çok bağımlı duruma gelmesi halinde kooperatifçi ve kooperatif, kendisine olan güven duygusunu kaybedecektir. Bu da çok zararlı bir gelişmedir. Çünkü kooperatifin asıl gücü üyeleridir, tabanıdır. Tabanından değil, tavanından destek alan bir kooperatifçilik hareketi, her zaman ölüme mahkum edilmiş bir hareket olarak kalacaktır.
- ❑ **Eğitimin**, başka alanlarda olduğu gibi kooperatifçilikte de, gerekli olmakla birlikte yeterli bir başarı koşulu olmadığını bilmek zorundayız. İşte bu noktada, ikinci bir boyutun önemi ortaya çıkmaktadır. **Hümanist ve laik bir ahlak anlayışına** sahip olmanın, kooperatifçiliğin başarı koşulları arasında yaşamsal bir yeri olduğu hiç unutulmamalıdır.
- ❑ **Siyasi iktidarlar kooperatifçiliğe güven duymamışlar** ve özel sektörün hareket alanını daraltan, tehlikeli bir akım olarak görmüşlerdir. Bu konuda haklılardır. Çünkü kooperatifçilik, devleti küçültme özgürlüğünün tam tersi olan özelleştirme modasıyla taban tabana zıt, devleti küçültme adı altında, devletin küçük düşürülmesiyle sonuçlanan politikalarla bağdaştırılması ve kar maksimizasyonunu kılavuz edinmiş iş bitiricilikle uzlaştırılması olanaksız, toplumsal içerikli, bilimi yücelten, ama hiçbir zaman birincil olmayan bir akımdır.
- ❑ Birliğimizin ve genel olarak kooperatifçilik hareketinin yeni kurulan koalisyon hükümetinden neler beklediğini Şubat 1992'de yaptığımız bir kamuoyuna açık Danışma Kurulu toplantısında dile getirmeye çalışmıştık. Bir yıllık icraat gösteriyor ki, **kooperatifçilik ve konut kooperatifçiliği konularında, ülkemizde eskisinden farklı bir durum yoktur**. Konut kredisi, arsa ve öteki politikalar hemen hemen eskisinin aynıdır.
- ❑ **Şehircilik ve Konut Bakanlığı** hala kurulabilmiş değildir. Kişisel anlaşmazlıkların, kurulmasını engellediği anlaşılmaktadır. Acaba, böyle konularda, ulusun çıkarları mı, yoksa kişisel sürtüşmeler mi daha önemlidir? Kuşkusuz asıl belirleyici ulusun çıkarları olmalıdır. O yüzdendir ki, şehircilik ve kentleşme konuları sahipsiz kalmıştır. Konut kesiminde elle tutulur, gözle tutulur ilerlemeler yoktur. Arsa mafyası birçok yerlerde hala duruma egemendir.
- ❑ 1993 yılı koşullarında, **konut kooperatifleri, kent kooperatifleri, demokratik bir ülkede sahip olmaları gereken saygınlık düzeyine varmış olmaktan henüz uzakta** bulunuyorlar. Tek tek kooperatiflerin, kooperatif birliklerinin ve birkaç yıldan beri de merkez birliğinin başarılı çabalarına karşın durumda, temel sorunlarda büyük bir değişiklik olmadığı görülüyor. Dar gelirli yurttaşların yakınmaları sürüyor.

- ❑ Son günlerde moda olan **devleti küçültmek**. Bazılarınca kamuyu küçültmek şeklinde, onunla özdeş anlaşılmaktadır. Devleti küçültmek isteyenler kamuyu, belediyeyi, sivil toplum örgütlerini de küçültme yanlışlığına düşmemelidir. Bunda zorunluluk görülüyorsa, teknik bakımından bu kesinlikle belediyenin, kooperatiflerin, birliklerin küçültülmesi anlamına gelmemelidir.
- ❑ Devleti küçültmek diye bir slogan ortaya attık. **Sonuçta devleti yok ettik**. Bürokrasiyi kaldırmak bahanesi altında, hukuka saygıyı kaldırdık, denetime saygıyı kaldırdık. Bunun yerine de işbiriciliği koyduk. Bunun, devlet bankacılığını nereye getirdiğini çok yakından görüyoruz. Başka kurumlar bunun istisnası olmadığı gibi, kooperatifçilik de bunun istisnası değil. Bir işbirlikçilik, bir kooperasyon işbirliği olmuştur. Fakat son 10 yılda Türkiye’de devlet kaynaklarının, toplum kaynaklarının çarçur edilmesi için bir kooperasyon söz konusu olmuştur.
- ❑ **Anayasamız** ve yasalarımız 1982'den sonra dar gelirlilerin ve işçilerin hem örgütlenme, hem de haklarını arama konularındaki örgütlülüklerini, özgürlüklerini geniş ölçüde sınırlandırmıştır. Anayasa'da ve yasalarda bu kesimin konut sorunlarının çözümü için alınması gereken önlemler, örgütlenme ve haklarını arama yollarının daraltılması kanalıyla sınırlandırılırken, fiili uygulamalar da, bu kesimin konut ve barınma sorunlarının çözümünü güçleştirmektedir.
- ❑ **Yalnızca konut üretmekle sınırlı kalan bir kooperatifçilik, 21. yüzyılın eşiğine gelmiş Türkiye'nin gereksinmelerini karşılamaya yetmiyor**. Tüketim, sağlık, eczacılık, istihdam, kültür, eğitim, sanat, toplu konut sitelerinin yönetimini üzerine alan kooperatiflerin, dar anlamda konut kooperatifi olarak tanımladığımız örgütlerle birlikte olmalarında zorunluluk var.
- ❑ **Kent kooperatifçiliği**, kooperatifçiliğe toplumsal özü kazandırmak amaçındadır. Kent kooperatifçiliğinin ölçeği ne olmalıdır? Bugüne kadarki konut kooperatiflerinde ölçek küçüktür ve buna parsel ölçeği denmektedir. Bundan bir adım daha yukarı çıkarak mahalle ölçeğine, kent ölçeğine geçmek istiyoruz. Geçenler de var. Ama kent kooperatifçiliğini, bundan da ileri giderek kent ölçeğine ulaşmakla gerçekleştirebiliriz.
- ❑ Kooperatifçiliğin desteklenmesi için, **arsa sorununun** çözümlenmesi, kooperatiflere spekülatif fiyatlar dışında, projelerini gerçekleştirecekleri ucuz arsalar sağlanması gerekir.
- ❑ **Arsa konusu**, kent kooperatifleri için hala en büyük engeldir. Ne devlet, ne de belediyeler, spekülatif arsa ederlerinden tüketiciyi koruyacak düzeni kurabildiler. Kooperatifler, arsa konusunda kendi yazgılarıyla başbaşıdırlar. Devlet ve belediyeler topraklarına titizlikle sahip çıkmayı öğrenmedikçe, devlet ve siyaset adamları vatan topraklarının egemenliğin güvencesi olduğu gerçeğini öğrenmedikçe, ülke, konut sorununu çözmek şöyle dursun, bağımsızlığını yitirmek tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.
- ❑ **KARAYALÇIN**'ın sözünü ettiği kentsel toprak reformuna 2 reformun daha eklenmesiyle, dar gelirliler ile işçilerin konut sorunları daha kolay çözülecektir. Bunlardan biri; kırsal toprak reformudur. Kentsel toprak reformu ile kırsal toprak reformu birlikte gündeme getirilmezse, her yıl Güneydoğu'dan İstanbul'a gelen 400 bin kişinin, İstanbul ile bütünleşmeyen, kopuk bir topluluk olmasını önleyemeyiz. Bir diğer reform ise, **kafalarda yapılması gereken reformdur**. Bu da, devletin toprağına sahip çıkacak kafaların yetiştirilmesi ve bunları Türkiye'de yönetime hakim kılma gereğidir.
- ❑ **KONUTBİRLİK**, bir kooperatifler birliği olarak sadece ortaklarını konut sahibi yapan bir kuruluş olarak kalmamış, aynı zamanda Türkiye'de kooperatifçilik hareketinin gelişmesinde çok önemli katkılarda bulunmuştur. Bunu hem ortaklarını konut sahibi yaparak, hem de

gerçekleştirdiği eğitim faaliyetleriyle gerçekleştirmiştir. KONUTBİRLİK Türkiye'deki kooperatifçilik akımının her düzeyde gelişmesi için, yapabileceği bütün katkıları yapmıştır.

- ❑ **KONUTBİRLİK** olarak, birkaç yıl önce **ormanlık** alanların bulunduğu bir yerde, bir toplu konut girişimi yapıp yapmamayı tartışırken, doğrusu Danışma Kurulu'ndaki arkadaşların bu konuda göstermiş oldukları duyarlılığı büyük bir saygıyla karşılıyorum. Bu duyarlılık sayesinde bu projeden vazgeçilmiştik. Keşke, KONUTBİRLİK'i oluşturan bu güzide topluluğun göstermiş olduğu bu duyarlılığı, biraz da devletin kendisi göstermiş olsa...
- ❑ Hareketlerin, kurumların ayakta kalabilmeleri, o alandaki yenilikleri izlemelerine, gerekiyorsa kendilerini bunlara uydurabilmelerine bağlıdır. Bunun eğitimle sağlanabileceğine kuşku yoktur. Kooperatif üst kuruluşları içinde **KONUTBİRLİK** kadar eğitime önem veren ve buna kaynak ayıran kuruluşların sayısı çok azdır.

GELECEK ÜZERİNE

Kooperatifçilik hareketi, tüm sıkıntılara karşın, geçmişinden aldığı güçle geleceğini yeniden yapılandırmak zorundadır.

Prof. Dr. Cevat GERAY, 1993 yılında, “insanın insanla işbirliğine, güçbirliği etmesine, dayanışmasına, birbirine güvenmesine, ortak çıkarlarına anaparanın egemenliğine karşı korumasına dayalı bileşke oluşturmaları anlamındaki kooperatifçilik hareketi çevre sorunlarına da eğilimli bulunuyor. Dürüstlük, demokratiklik, toplumsal sorumluluk, katılımcılık, başkalarını düşünme gibi temel değerlere dayanan kooperatifçiliğin insanın kirlenmekten korunması, kurtulması, arınması için bugün de insanlık için önemli bir yaşam felsefesi, yaşama biçimi, aktöre (ahlak) oluşturuyor. Bu açıdan kooperatif hareketinin çevresel sorumluluk yüklenmeye yönelmesi bir rastlantı değildir,” derken yeni yolun hedefi ortaya konmuş olmaktadır.

Oğuz SOYDAN, 16-18 Ekim 1992 tarihlerinde Uludağ'da yapılan KONUTBİRLİK Hizmetiçi Eğitim Seminerinde şunları söylüyor: “Ülkemizdeki kooperatifçilik anlayışının dünyadaki kooperatifçilik anlayışına paralel olarak değiştiğini hepimiz biliyoruz. Bundan on yıl kadar önce Türkiye'deki kooperatifçilik anlayışı çok daha farklıydı. Konut Kooperatifçiliği hareketi, insanların yalnızca konut problemini çözmeye yönelik davranış ve eylemler içerisinde oluyordu. Bugün kent toprakları üzerinde yaşayan insanların sorunları, sıkıntıları arttıkça çok ciddi tartışmalar, başta kentsel ihtiyaçlar ortaya çıkmakta. Bu ihtiyaçlara yönelik olarak da bunların çözüm yollarını bulmakta kooperatif kesimi kararlı davranışlar içine giriyor.”

Önümüzdeki süreç, yani gelecek, kent kooperatifçiliğinin içeriği zenginleşmiş biçimde yeniden yapılanması ve etkili olması sürecidir. Deprem zararlarının azaltılması, kentsel dönüşüm, sürdürülebilir insan yerleşmeleri, çevre, konut konuları temelinde yeni bir kooperasyon düşüncesinin kurumsallaşması, ülkemizin çağdaşlaşması açısından da önem taşımaktadır.

1990 yılında Ankara'da toplanan Anayasa Kurultayında Anayasa Taslağı İlkelerinde yer alması istenen önerilerden biri şuydu: “Ekonominin üretime ve tüketime yönelik tüm alanlarında halkın en geniş kesimlerinin örgütlü ve doğrudan katılabilmesinde ve bu amaca hizmet eden demokratik geleneğin yaratılıp korunmasında kooperatifçiliği en önemli seçeneklerin başında görmek, yine bu bağlamda kooperatifçiliğin geliştirilmesini, özendirilmesini, demokratiklik ve katılımcılık içeriğinin zenginleştirilmesini bir ilke olarak kabul etmek...” Kooperatifçilik hareketi anayasal düzlemde bu kabulün ve benimsemenin yapılması için uğraşlarını sürdürmüştür, sürdürmelidir...

Kent kooperatifçiliği, konut kooperatifçiliği, yeniden yapılanma konusunda, KONUTBİRLİK örneğinde olduğu gibi, yalnızca konut yapmakla, işin fiziksel yanı sıra ilgilenmemiş ve kendini bununla sınırlamamıştır. Kooperatifçilik hareketinin gelişmesi için verdiği uğraşlar konusunda, Danışma

Kurulu tutanaklarında, kamuoyuna açık toplantılarda, yönetim kurulu kararlarında, dergilerinde, yayınlarında; onun üst birliği olarak KENT-KOOP'un kaynaklarında yeterli düşünsel zenginliğe, deneyim birikimine ulaşılacaktır... Kooperatifçilik hareketi, belleğini oluşturan bu kaynakları asla geçmişte kalan belgeler olarak göremez, görmemelidir.

SONUÇ ÜZERİNE

Bazı insanlar yaşamlarının misyonunu soluk almaksızın sürdürürler. Onlar, insanları yalnızca etkilemezler. Ama aynı zamanda belirlerler, oluştururlar, biçimlerler... Ruşen Öğretmen bu misyonerlerden birisidir. Kuşkusuz Ruşen Öğretmeni diğer öğretmenlerimizle birlikte anmak gerekir: Prof. Fehmi YAVUZ ve Prof. Dr. Cevat GERAY'la birlikte... Onlar, toplum yarına mülkiyet anlayışı ve toprak politikası, kentleşme, kooperatifçilik gibi birçok konuda örnek oldular, önderlik yaptılar, ekol oluşturdular... Bu birikimlerini, çizgilerini buldukları her ortamda büyük bir cömertlikle paylaştılar...

Onların yalnızca birer izleyicisi olmak yetmez... O ekolün sürdürücüsü ve geliştiricisi olmak için çaba harcamak gerekir...

Kendilerine gönül borcumu sunuyorum...

KAYNAKLAR

KONUTBİRLİK Danışma Kurulu Tutanakları
KONUTBİRLİK Dergileri
TÜRK-KENT Kent Kooperatifçiliği Bültenleri
AnaBritannica
Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi